

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ මූල්‍ය පාලන උපකරණවල මෑත කාලීන උපනතීන්

ඩබ්ලිව්. එම්. ශෂිකලා දිල්හානි¹

සංක්‍ෂේපය

රටක ආර්ථික හා මූල්‍ය ස්ථායීතාවය ආරක්‍ෂා කිරීමේ අරමුණින් ජාතික මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී මූලික වී කටයුතු කරන්නේ රටේ ප්‍රධාන මූල්‍ය ආයතනය වන ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව යි. මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තියේ මූලික අරමුණ වන්නේ රටේ මුදල් සැපයුම දේශීය ආර්ථිකයට ගැළපෙන පරිදි හැසිරවීම යි. රටේ මුදල් සැපයුම ඉහළ යාම නිසා දේශීය ඉල්ලුම අනවශ්‍ය පරිදි ඉහළ යාමෙන් රටේ ගෙවුම් ශේෂය කෙරෙහි අහිතකර බලපෑම් ඇති කරයි. එමෙන් ම දේශීය ඉල්ලුම වැඩිවීම නිසා නිර්යාත මිල ඉහළ යාම, භාණ්ඩ මිල විදේශීය වෙළෙඳපොළෙහි තරඟකාරීත්වයෙන් අඩුවීම හා නිර්යාත ඉපැයුම් අඩුවීම වැනි ආර්ථික ප්‍රතිවිපාක වලට මුහුණ පෑමට සිදු වේ. මෙම ප්‍රතිවිපාක සීමාකොට මුදල් සැපයුම පාලනය සඳහා විවිධ මූල්‍ය පාලන විධි අනුගමනය කිරීමේ දී මහ බැංකුවේ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. එහෙයින් මෙම ලිපිය හරහා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය හා එහි කාර්යයන් මොනවාද යන්නත්, මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය තුළ ක්‍රියාත්මක වන පාලන උපකරණ හඳුනාගැනීමත්, ඒවා මෑත කාලයේ දී ශ්‍රී ලංකාව තුළ ක්‍රියාත්මක වූ ආකාරය සාකච්ඡා කිරීමටත්, එම පාලන උපකරණ භාවිතයේ දී පවතින ගැටලු හා සීමාවන් පිළිබඳව විමසීමටත් අපේක්‍ෂා කෙරේ. ඒ සඳහා ද්විතියික මූලාශ්‍ර උපයෝගී කරගන්නා ලදී.

මූලික පද : ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය, ණය පාලනය, පාලන උපකරණ

හැඳින්වීම

ඕනෑම රටක මූල්‍ය බලධරයා හා ප්‍රධාන මූල්‍ය ආයතනය ලෙස කටයුතු කරනු ලබන්නේ මහ බැංකුව යි. මුදල් සැපයුම රටක ආර්ථික අවශ්‍යතාවලට සරිලන පරිදි කාර්යක්‍ෂමව හා ස්ථාවරව පවත්වා ගෙන යාමේ අරමුණින් ලෝකයේ බොහෝ රටවල පිහිටුවා ඇති, මූල්‍ය ක්‍රමයේ හැසිරවීමේ අධිකාරිය ලෙස ක්‍රියා කරනුයේ මහ බැංකුව යි. ලෝකයේ ප්‍රථම වරට මහ බැංකු ක්‍රමයක ආරම්භය දැකගත හැකි වන්නේ බ්‍රිතාන්‍ය කුලීණි. එතෙක් බ්‍රිතාන්‍යයේ පැවති එංගලන්ත බැංකුව වශයෙන් හැඳින් වූ වාණිජ බැංකුව එංගලන්ත මහ බැංකුව බවට පරිවර්තනය වීමත් සමඟ මහ බැංකු ක්‍රමයක ආරම්භය සනිටුහන් විය. මෙහි ආභාෂය ලබා පසුව ලෝකයේ බොහෝ රටවල් තුළ ද මහ බැංකු ක්‍රමයේ ආරම්භය සිදු විය.

¹ ශාස්ත්‍රවේදී (විශේෂ) ආර්ථික විද්‍යා තෙවන වසර, shashidilhani7@gmail.com

1948 දී ශ්‍රී ලංකාව දේශපාලනික වශයෙන් නිදහස ලැබීමෙන් පසුව මෙරට පැවති දේශපාලන හා ආර්ථික පසුබිම යහපත් තත්වයක් කරා ගෙන ඒමට ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් ප්‍රතිපත්තීන් ක්‍රියාත්මක කෙරිණි. එහි දී ප්‍රධාන වශයෙන් රටේ ආර්ථික ස්ථායීතාවය හා ආර්ථික වර්ධනයක් ඇති කිරීමෙහිලා රජයේ මූලික අවධානය යොමු විය. නැගී එන ජාතියක මූල්‍ය පාලනය පිළිබඳ ගැටලු වලට මුහුණ දීම සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රමාණයේ මූල්‍ය සෛවරිභාවයක් සහිතව නිදහස් මූල්‍ය ක්‍රමයක් ඇති කිරීම උදෙසා මහ බැංකුවක අවශ්‍යතාව දැඩිව දැනෙන්නට විය. ඒ වන විට මෙරට මුදල් සැපයුම පාලනය කරන ලද්දේ ව්‍යවහාර මුදල් මණ්ඩල ක්‍රමයක් මඟිනි. 1884 අංක 32 දරන ව්‍යවහාර මුදල් පනත මඟින් ව්‍යවහාර මුදල් මණ්ඩල ක්‍රමය ආරම්භ වූ අතර එය පාලනය වූයේ බ්‍රිතාන්‍යයන්ගෙන් සැදුම් ලත් කොමසාරිස් මණ්ඩලයක් මඟිනි.

මුදල් මණ්ඩල ක්‍රමය යටතේ මෙරට ආර්ථිකයේ අවශ්‍යතාවන්ට සරිලන ලෙස ව්‍යවහාර මුදල් නිකුත් කිරීම හෝ ණය මැවීම යන ක්‍රියාවලීන් ක්‍රමවත්ව සිදු නොවුණි. ඒ හේතුවෙන් දිනෙන් දින වර්ධනය වන ආර්ථික අවශ්‍යතා සපුරාලීමට මෙරට මූල්‍ය ආයතන පද්ධතිය ස්වාධීනව පවත්වා ගැනීමට කටයුතු සැලසුම් කෙරිණි. ඒ අනුව 1948 දී මහ බැංකුවක් පිහිටුවීම පිළිබඳ කරුණු සොයා බැලීමට රජය ක්‍රියාත්මක විය. ඒ අවස්ථාවේ දී ලංකාවට අවශ්‍ය කර තිබුණේ කොරියාව, පිලිපීනය වැනි රාජ්‍යයන් විසින් පිහිටුවා ගෙන තිබූ අන්දමේ මහ බැංකුවක් පිහිටුවා ගැනීම ය. ඒ නිසා එම රාජ්‍යයන් වල මහ බැංකුවක් පිහිටුවීමේ දී උපදෙස් ලබා දුන් ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ පෙඩරල් සංවිත බැංකු ක්‍රමයේ විශේෂඥයකු වූ ජෝන් එක්ස්ටර් මහතා මෙරටට ගෙන්වා ගැනීමට කටයුතු යොදා ගන්නා ලදී. ඔහු විසින් සකස් කරන ලද මෙරට මහ බැංකුවක් පිහිටුවීම පිළිබඳ අංක 58 දරන මුදල් නීති පනත ශ්‍රී ලංකා පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ අතර එම පනත 1949 නොවැම්බර් 25 වන දින පාර්ලිමේන්තුවේ නියෝජිත මන්ත්‍රී මණ්ඩලයේ වැඩි ඡන්දයෙන් සම්මත වියග ඒ අනුව 1950 අගෝස්තු මස 28 වන දින සිය පරිපාලන කටයුතු ආරම්භ කරනු ලැබූ ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව මෙරට මූල්‍ය හා බැංකු ක්ෂේත්‍රයේ ප්‍රධානතම මූල්‍ය ආයතනය ලෙස ක්‍රියා කරයි.

රාජ්‍ය මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමට අනිකුත් මූල්‍ය කටයුතු අධීක්ෂණයල විනිමය පාලනයල විදේශ විනිමය ලබා ගැනීමල සේවක අර්ථසාධක අරමුදල් පවත්වා ගැනීමල රාජ්‍ය අංශය සඳහා ණය සැපයීම හා රටේ සංවර්ධනයට ඉවහල් වන ලෙස මූල්‍ය ක්‍රමය සැකසීම වැනි කාර්යයන්වල නිරතව සිටින්නේ ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවයි. විදේශ රටවල් සමඟ මූල්‍යමය සහ ආර්ථික කටයුතු සැලසුම් කිරීමේ දී සහ ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල, ලෝක බැංකුව සහ ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය ආයතන සමඟ ගනුදෙනු සිදු කිරීමේ දී රාජ්‍ය නියෝජිතයා වශයෙන් කටයුතු කරන්නේ ද ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසිනි.

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය

මහ බැංකුව සතු වැදගත් කර්තව්‍යයක් වන්නේ ශ්‍රී ලංකා රුපියලේ අගය රැක ගැනීම හා ක්‍රමවත් ආර්ථික වර්ධනයක් ඇති කර ගැනීම සඳහා මූල්‍ය ස්ථායීතාවයක් ඇති කිරීමේ අරමුණින් ජාතික මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමයි. මූල්‍ය ස්ථායී තත්වය පිළිබඳව බලපාන මූලිකම සාධකය වන්නේ මුදල් සැපයුමෙහි ඇතිවන

වෙනස යි. ඒ අනුව මුදල් සැපයුමේ හෝ මිල මට්ටමේ තියුණු වෙනසක් පවතින අවස්ථාවක දී හෝ විදේශ විනිමය අනුපාත කෙරෙහි තර්ජනයක් වෙමින් ජාත්‍යන්තර ශේෂයන්හි දැඩි පහත වැටීමක් වූ අවස්ථාවක දී මහ බැංකුවේ ඒ සඳහා නිසි ප්‍රතිපත්තින් ක්‍රියාත්මක කළ යුතු වේ. ඒ ඒ අවස්ථාවන්ට මුහුණ දීම සඳහා සුදුසු පාලන උපකරණ යොදා ගැනීමට මුදල් නීති පනත මගින් මහ බැංකුවට පුළුල් බලතල පද්ධතියක් සපයා ඇත. නමුත් මුදල් ප්‍රතිපත්තියට අදාළ වන වැදගත් පාලන විධි යොදා ගැනීමට ප්‍රථම ඒවායේ අවශ්‍යතාවය පිළිබඳ මුදල් මණ්ඩලය විසින් ප්‍රවේශම්කාරී ලෙස සලකා බලනවා පමණක් නොව ඒ පිළිබඳ තත්ත්වය රජයට ද දැනුවත් කරයි. ඒ අනුව මුදල් සැපයුමල විදේශ විනිමය, අභ්‍යන්තර මිල හා ගෙවුම් ශේෂ වැනි ආර්ථික විචල්‍යයන් මුදල් මණ්ඩලය විසින් තාවකාලිකව පරීක්ෂා කරනු ලබයි.

වර්තමානයේ ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ මුදල් කළමනාකරණය ඉලක්ක ගත රාමුවක් මත පදනම් ව ඇත. මෙම රාමුව තුළ සංචිත මුදල්වලට සංගුණකයක් මගින් සම්බන්ධ වී ඇත. පුළුල් මුදල් සැපයුමට බලපෑම් කිරීම මගින් අවසාන ඉලක්කය වන මිල ස්ථායීතාවය ආරක්ෂා කර ගැනීමට කටයුතු මෙහෙයවනු ලබයි. මුදල් ප්‍රතිපත්තියේ මෙහෙයුම් ඉලක්ක වනුයේ සංචිත මුදල් ය. මහ බැංකුව විසින් මෙම සංචිත මුදල් අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා සිය ප්‍රතිපත්ති පොළී අනුපාතිකය ප්‍රති මිල දී ගැනීම් සහ ප්‍රති විකුණුම් අනුපාතවලින් සැකසුණු පොළී අනුපාත කොර්ඩෝව තුළ විවට වෙළෙඳ කටයුතු මෙහෙයව යි.

අපේක්ෂිත රාජ්‍ය මූල්‍ය හා අනෙකුත් ගෙවීම් තුළ සංවර්ධනය සහ අපේක්ෂිත ණය හා උද්ධමන වර්ධන මට්ටම වැනි ආර්ථික සාධක සැලකිල්ලට ගනිමින් ශ්‍රී ලකා මහ බැංකුව සිය මුදල් වැඩසටහන මගින්, මූල්‍ය වර්ධනය හා අපේක්ෂිත මාර්ගයන් සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය කාර්තුමය සංචිත මුදල් ඉලක්ක ගත මාර්ග ද නිශ්චය කරයි.

ආර්ථිකය තුළ සංසරණය වන ණය මුදල් පරිමාව හා ණය මුදල් ගලා යන දිශාව යන දෙකම පාලනය වනුයේ මහ බැංකුවේ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය මඟිනි. පරිමාව මත කෙරෙන පාලනය ප්‍රමාණාත්මක ණය පාලනය වශයෙන් ද, ණය මුදල් ගලා යන අංශ මත කෙරෙන පාලනය ගුණාත්මක හෙවත් වරණාත්මක ණය පාලනය වශයෙන් ද හැඳින්වේ. ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව මෙම පාලන දෙවර්ගයම තරමක් පුළුල් ලෙස ක්‍රියාත්මක කර ඇත.

ප්‍රමාණාත්මක ණය පාලනය

වාණිජ බැංකුවල ණය දීම, පරිමාව මත පාලනය කිරීම ප්‍රමාණාත්මක ණය පාලනය වශයෙන් හැඳින්වේ. රටේ මුළු බැංකු ක්‍රමය විසින් දෙනු ලබන ණය ප්‍රමාණය මේ ක්‍රමය තුළින් පාලනය කිරීමෙන් ණය දීම අඩු හෝ වැඩි කළ හැකි වේ. මූල්‍ය පනතින් අනුමත කොට ඇති ප්‍රමාණාත්මක ණය පාලන උපකරණ තුනකි.

- 1. බැංකු පොළී අනුපාත ප්‍රතිපත්තිය

2. විවිධ වෙළෙඳ කටයුතු

3. ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අවශ්‍යතා

බැංකු පොලී අනුපාත ප්‍රතිපත්තිය

මහ බැංකුවක් සතු ණය පාලන ක්‍රම සමූහයකි. එහි වඩාත් සාම්ප්‍රදායික මූල්‍ය ප්‍රතිපත්ති උපකරණය වශයෙන් බැංකු පොලී අනුපාතය හඳුන්වා දිය හැකිය. එනම්, අවසාන ණය දෙන්නා වශයෙන් මහ බැංකු වාණිජ බැංකුවලට ණය පහසුකම් සැලසීමට සූදානම් පොලී අනුපාතිකය යි. දේශීය වශයෙන් රට තුළ ඇති වන මුදල් සැපයුමේ ප්‍රසාරණය හෝ සංකෝචනයන් තුළින් රුපියලේ දේශීය අගය වෙනස් වන නිසා එය ස්ථාවර කිරීමේ අරමුණ ඇතිව පොලී අනුපාතය මහ බැංකුව විසින් අවශ්‍ය පරිදි වෙනස් කරනු ලැබේ. එනම්, උද්ධමනය පවතින අවස්ථාවක දී හෝ ගෙවුම් ශේෂය බලවත් පීඩනයකින් පෙළෙන අවස්ථාවක දී මහ බැංකුව විසින් බැංකු පොලී අනුපාතිකය ඉහළ දමමින් මුදල් සැපයුම සංකෝචනය කරනු ලැබේ. එවිට වාණිජ බැංකු මහ බැංකුවෙන් ණය ගැනීමේ දී දැඩි පිරිවැයක් දැරීමට සිදු වේග එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් වාණිජ බැංකු සිය ණයදීමේ පොලී අනුපාතිකය වැඩි කරනු ලබන අතර, ඒ තුළින් ණය සැපයුම අඩු වී මහජනයාගේ තැන්පතු ප්‍රමාණය වැඩි වීමෙන් මුදල් සැපයුම සංකෝචනය වේ. මුදල් සැපයුමේ ප්‍රසාරණයක් ඇති කළ යුතු යැයි මහ බැංකුව අපේක්ෂා කරයි නම් බැංකු පොලී අනුපාතය පහළ දමන අතර, ඒ අනුව මුදල් සැපයුම ප්‍රසාරණය වී සමස්ත ණය ඉල්ලුම අඩු වේ.

වගුව 1: බැංකු පොලී අනුපාතය

වර්ෂය	බැංකු පොලී අනුපාතය
1951	2 $\frac{1}{2}$
1953	3
1954	2 $\frac{1}{2}$
1970	6 $\frac{1}{2}$
1977	10
2000	25
2001	18
2003	15
2015	15

මූලාශ්‍රය : ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, 2015

රටේ මූල්‍ය ස්ථායීතාවයක් පවත්වා ගැනීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව පොළී අනුපාත උපකරණය බෙහෙවින් භාවිතා කොට ඇති බව ඉහත වගුව තුළින් දැක්වේ. මහ බැංකුව ආරම්භයේ දී 2.50 ක් වූ ණය පොළී අනුපාතය 1953 වර්ෂයේ දී 3.50 ක් දක්වා වැඩි කරන ලදී. මීට හේතු වූයේ කොරියන් උත්පාතය නිසා ඇති වූ උද්ධමනකාරී තත්ත්වය යි. මෙම තත්ත්වය පහව ගිය පසු 1954 දී නැවතත් පොළී අනුපාතිකය 2.50 දක්වා පහත දමන ලදී. 1970 වර්ෂය වන විට මහ බැංකු පොළී අනුපාතිකය 6.50 ක් විය. 1977 වර්ෂය වන විට ආර්ථිකය පුරාම පැතිර ගිය උද්ධමනකාරී පීඩනයන්ට එරෙහිව ම මහ බැංකුව විසින් පොළී අනුපාතිකයේ සැලකිය යුතු වෙනසක් ඇති කිරීමේ අරමුණැතිව බැංකු පොළිය 10% දක්වා ඉහළ නැංවී ය. මෙහි දී පොළී ප්‍රමාණ සංශෝධනයන් ප්‍රධාන වශයෙන් ම ඵල වූයේ වෙළඳපොළ කෙටිකාලීන අරමුණු සඳහා වූ පොළී ප්‍රමාණයන් කෙරෙහි වූ අතර, බැංකු පොළී අනුපාතයේ ඉහළ දැමීම මඟින් ඉහළ අනුපාතිකයන් කරා ගමන් කිරීම සිදු විය. 2000 වර්ෂයේදී බැංකු පොළී අනුපාතයෙහි සැලකිය යුතු වර්ධනයක් සිදු වූ වර්ෂයක් ලෙස දැක්විය හැකි ය. රාජ්‍ය අංශයේ ණය ගැනීමේ වැඩිවීම සහ ගෙවුම් ශේෂයෙහි සැලකිය යුතු හිඟයක් පැවතීම නිසා රුපියල් ද්‍රවශීලතාවය අඩු වීම හා විනිමය අනුපාතිකය මත ඇති වූ පීඩනකාරී තත්වයන් පාලනය කිරීමට දැඩි මූල්‍ය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාත්මක කිරීමක් වශයෙන් 2000 වර්ෂයේ දී බැංකු පොළී අනුපාතය 25% දක්වා ඉහළ නංවනු ලැබී ය. නමුත් 2001 වර්ෂයේ දී පොළී අනුපාතය 18% දක්වාත් 2003 දී 15% දක්වාත් පහත හෙළනු ලැබීය. වෙළෙඳපොළ අතිරික්ත ද්‍රවශීලතාවයන් පැවතීම, උද්ධමන අපේක්ෂාවන් හි අඩු වීම සහ රජයේ දේශීය ණය ගැනීමේ අවශ්‍යතාව අඩු වීම යන කරුණු හේතුකොට ගෙන මේ අයුරින් පොළී අනුපාතිකයේ පහත බැසීම සිදු විය. 2015 වර්ෂය වන විටත් බැංකු පොළී අනුපාතය 15% ක් ලෙස නොවෙනස්ව පැවතුණි. 2015 වර්ෂයේ දී, මෙම පොළී අනුපාතිකය යටතේ වාණිජ බැංකුවලට මහ බැංකුවෙන් ණය ලබා ගැනීමේ අවශ්‍යතාවයන් ඇති නොවුණු අතර, මෙම බැංකු අනුපාතිකය හුදෙක් ශාස්ත්‍රීය වැදගත්කමක් පමණක් දැරීය.

ආර්ථිකය තුළ මූල්‍ය ස්ථාවරත්වයක් ඇති කරලීම උදෙසා මහ බැංකුව විසින් අනුගමනය කරන්නා වූ බැංකු පොළී අනුපාත ප්‍රතිපත්තියේ සාර්ථකත්වය රඳා පවතින්නේ ඒ කෙරෙහි බලපාන සාධක මත ය. මහ බැංකුවට පොළී අනුපාතිකයේ වෙනස් කිරීම තුළින් මුදල් සැපයුමේ වෙනසක් ඇති කරලීමට හැකියාවක් ලැබෙනුයේ වාණිජ බැංකු එය කෙරෙහි දක්වන ප්‍රතිරෝධය මත ය. මුදල් සැපයුමේ සංකෝචනයක් ඇති කරලීම සඳහා මහ බැංකුව විසින් බැංකු පොළී අනුපාතය ඉහළ දමනු ලබයි. ඒ අවස්ථාවේ දී වාණිජ බැංකු විසින් මහ බැංකුවෙන් ණය මුදල් නොලබා ප්‍රමාණවත් හෝ අධිසංචිත තත්වයක පසුවන්නේ නම් මහ බැංකුවේ අපේක්ෂිත අරමුණු ඉටු නොවේ. එවිට ඉහළ ගිය අනුපාතිකය ගැන නොසිතා වාණිජ බැංකුවලට මුදල් මැවීමට හැකියාවක් ඇත. ආර්ථිකයෙහි විදේශ බැංකු බහුල වන්නේ නම් හෝ එම බැංකු සතුව ඉහළ ණය දීමේ හැකියාවක් පවතී නම් පොළී අනුපාතය වැඩි කරලීමේ නිසි ප්‍රතිඵල මහ බැංකුවට ලබා ගත නොහැක. විදේශ බැංකු මහ බැංකු ණය මත ඇති රැඳියාව අඩු නිසා ඔවුහු සමපේක්ෂණ හා පරිභෝජනය සඳහා යොදනු ලබන ණය වුවද අඩු කිරීමට කටයුතු නොකරයි.

වර්තමානයේ දී විදේශ බැංකු පමණක් නොව ණය සපයන වෙනත් මූල්‍ය ආයතන බහුල වීම හෝ පෞද්ගලික ණය දෙන්නන්ගේ ප්‍රමාණය අධික වීම හේතු කොටගෙන මහ බැංකුවේ පොළී අනුපාතය වෙනස් කිරීමේ ප්‍රතිපත්තිය එතරම් දුරට සාර්ථක වී නොමැත.

ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාත

ලංකාවේ වාණිජ බැංකු විසින් ඔවුන්ගේ තැන්පතු වගකීම් සඳහා මුදල් සංචිතයක් මහ බැංකුවේ තැන්පත් කළ යුතුය. මුදල් පනතේ 94 වන වගන්තියට අනුව මහ බැංකුවට විවිධ වර්ගයේ තැන්පතු වගකීම් සම්බන්ධව සංචිත අනුපාතයන් නියෝග කිරීමටත්, වෙනස් කිරීමටත් බලය ඇත. කාලීන ඉතුරුම් තැන්පතු වෙනුවෙන් අවමය 5% සිට උපරිමය 20% දක්වා ද, ඉල්ලුම් තැන්පතු වෙනුවෙන් අවමය 10% සිට උපරිමය 40% දක්වා ද යන සීමාව තුළ සංචිත අනුපාතයන් නියම කිරීමේ බලය ඇත. පවතින වගකීම් සම්බන්ධ සංචිත අනුපාතිකයන් වැඩි කිරීමේ දී ක්‍රමානුකූල විය යුතු අතර එය මාසයක දී 4% ක උපරිම සීමාවක් තුළ හා වෙළෙඳ බැංකු වලට දින 14 ක කල්දීමක් ඇතිව කළ යුතු ය. සංචිත අනුපාතය වෙනස් කිරීම නිසා වාණිජ බැංකු සතු ණය මැවීමේ හැකියාව ද වෙනස් වේ. සංචිත වැඩි වීමක දී වාණිජ බැංකු වල ණය මැවීමේ හැකියාව අඩු වී මුදල් සැපයුම කෙරේ සංකෝචනාත්මක බලපෑමක් ඇති වේ. (වෙලගෙදර චමින්ද, 2005)

ශ්‍රී ලංකා ආර්ථිකය සම්බන්ධයෙන් සම්ප්‍රධායානුකූල පාලන උපකරණ සමඟ සලකා බලන විට සංචිත අනුපාත නියම කිරීම මහ බැංකුවෙහි වඩාත් සාර්ථක ණය පාලන උපකරණයක් බවට පත්ව ඇත. මහ බැංකුවේ මූල්‍ය ප්‍රත්පත්තියේ සාර්ථකත්වයට හේතුවන අතිරික්ත සංචිත ඉවත් කිරීම ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාත මඟින් ඇති කරන ලද මූලික ප්‍රතිඵලයකි. වෙළෙඳ බැංකුවලට අධි සංචිත පවතින තෙක් මහ බැංකුව වෙතින් ණය ලබා ගැනීමේ අවශ්‍යතාව මතු නොවේ. ඒ හේතුවෙන් සංචිත අනුපාත නියම කිරීම මඟින් වාණිජ බැංකු වල ණයදීමේ පරිමාව මහ බැංකුවට සෘජුව ම පාලනය කළ හැක. මෙයින් සිදු කරන්නේ අධි සංචිත ඉවත් කිරීම වන අතර එය මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය වඩාත් සාර්ථක වීමට උපකාරී වේ. එම නිසා මෙම පාලන උපකරණය මඟින් වාණිජ බැංකු කෙරෙහි මහ බැංකුව පාලනය වඩාත් පුළුල්ව සිදු කිරීමට හැකි වනවා පමණක් නොව බැංකු පොළී අනුපාත ප්‍රතිපත්තිය වඩාත් සාර්ථකව ක්‍රියාත්මක කිරීමට ද හැකියාව ලැබේ.

1950 දී මහ බැංකුව ආරම්භක අවස්ථාවේ දී මූල්‍ය නීති පනතේ නියමයන්ට අනුව වාණිජ බැංකුවලට ඉල්ලුම් තැන්පතු සඳහා 10% ක් ද කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු සඳහා 5% ක් ද සංචිත අනුපාත නියම කරන ලදී නමුත් 1951 දී ඉල්ලුම් තැන්පතු වෙනුවෙන් සංචිත අනුපාතය 14% දක්වා වැඩි කරන ලද්දේ කොරියානු උත්පාතයෙන් පසු රට තුළ ඇති වූ අධි ද්‍රවශීලතාව අවම කිරීමට ය. කොරියන් උත්පාදයෙන් පසු ද්‍රවශීල මට්ටමෙහි අඩු වීමක් වූයෙන් වාණිජ බැංකු සතු තැන්පතු හිඟ වීම නිසා 1953 දී නැවත සංචිත අනුපාතය 10% දක්වා පහත හෙළන ලදී. නැවත 1960 දී ඉල්ලුම් තැන්පතු සඳහා සංචිත අනුපාතය 12% දක්වා වැඩි කරන ලද අතර 1961 දී වාණිජ බැංකු තම ව්‍යාපාරික කටයුතු වලින් වැඩි වන සෑම ඉල්ලුම් තැන්පතුවක් සඳහා ම 38% ක විශේෂිත සංචිත අනුපාතයන් පවත්වා ගැනීමට මහ

බැංකුව නියම කරනු ලදී. මින් අදහස් වූයේ සියලු ම නව තැන්පතු සඳහා සංචිත අනුපාත අවශ්‍යතාව 50% ක් බවයි. ඒ අනුව 1961 ජූලි මාසයේ ව්‍යාපාර කටයුතු ආරම්භ කර මහජන බැංකුව විශේෂ සංචිත පිළිබඳ අවශ්‍යතාවයෙන් නිදහස් කරනු ලැබී ය. ඊට හේතුව මෙම පියවරවල් නව බැංකුවේ වර්ධනය බෙහෙවින් අඩපණ කරනු ඇතැයි සිතීමය. නැවත 1965 දී සංචිත අනුපාතය 28% ක් වන සේ අඩු කළ අතර 1975 දී කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු වෙනුවෙන් 5% ක් ද ඉල්ලුම් තැන්පතු වෙනුවෙන් 5% ක් ද මහ බැංකුව විසින් නියම කරන ලදී (නන්දසේන, කේ. සී, 2003).

1991 වර්ෂය ඉල්ලුම්, කාලීන හා ඉතුරුම් තැන්පතු වගකීම් සඳහා ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය 14% ක් ද 2000 වර්ෂයේ දී 11% ක් ද 2004 දී 10% ක් ද 2010 දී 7% ක් ලෙස ද විවිධ මට්ටම්වලින් පවත්වාගනු ලැබී ය. 2015 වර්ෂයේ දී වාණිජ බැංකු විසින් පවත්වා ගත යුතු ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අවශ්‍යතා අනුපාතය වූයේ 6% කි. කෙසේ නමුදු ආර්ථිකයේ ඉදිරි උද්ධමන තත්වයන් උග්‍ර විමට තුඩු දිය හැකි මුදල් සමස්තයන්ගේ අනිසි ප්‍රසාරණය වැළැක්වීමේ අරමුණින්, ව්‍යවස්ථාපිත සංචිත අනුපාතය 7.5% වන සේ 2016 වර්ෂයේ සිට බලපැවැත්වෙන පරිදි සංශෝධනය කිරීමට මහ බැංකුව තීරණය කරන ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයන් ලෙස වසර ආරම්භයේදී ම මහ බැංකුව විසින් රුපියල් බිලියන 52 ක පමණ අතිරික්ත ද්‍රවශීලතාවන් මුදල් වෙළෙඳපොළලින් අවශෝෂණය කර ගන්නා ලදී. (ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, 2015).

විවිධ වෙළෙඳපොළ කටයුතු

මුදල් නීති පනතේ 90 වන වගන්තිය යටතේ මහ බැංකුවට විවිධ වෙළෙඳපොළ කටයුතුවල යෙදීමේ බලය ලැබේ. විවිධ වෙළෙඳ කටයුතු යන්නෙන් අදහස් වනුයේ, සෘජුව ම බැංකු ක්‍රමයෙහි පවත්වා ද්‍රවශීලතාවය අඩු වැඩි කිරීම සඳහා මහ බැංකුව කෙටි කාලීන, මධ්‍ය කාලීන හා දිගුකාලීන බිල්පත් හා සුරැකුම්පත් යනා දී මූල්‍ය වත්කම් විකිණීම හා මිලදී ගැනීම යි. මෙහි දී මූල්‍ය වත්කම් වශයෙන් රජයේ සුරැකුම්පත්, භාණ්ඩාගාර බිල්පත්, මහ බැංකු සුරැකුම්පත්, රත්රන් සහ විදේශ විනිමය දැක්විය හැකි ය. මූල්‍ය වෙළෙඳපොළේ අතිරික්ත ද්‍රවශීලතාවයක් පවති නම් එම අතිරික්ත මුදල් අවශෝෂණයට මහ බැංකුව විවෘත වෙළෙඳපොළෙහි සුරැකුම්පත් අලෙවි කිරීමෙන් මුදල් සැපයීම සංකෝචනය කරන අතර ද්‍රවශීලතාව වැඩි කිරීමට අවශ්‍ය වූ විටෙක මහ බැංකුව විවෘත වෙළෙඳපොළේ සුරැකුම්පත් මිලයට ගෙන මුදල් සැපයුම ප්‍රසාරණය කරයි. සාපේක්ෂ වශයෙන් ඊට තුළ විශාල ද්‍රවශීලතා අතිරික්තයක් ඇත්නම් සහ එය දිගුකාලීනව පවතී නම් මහ බැංකුව විසින් ගනු ලබන භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ස්ථිර පදනමක් මත විකිණීම මඟින් මෙම අතිරික්ත මුදල් අවශෝෂණයට කටයුතු කරන අතර ප්‍රමාණවත් හා භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ප්‍රමාණයක් නොමැති නම් මහ බැංකුව මේ සඳහා තමන්ගේ සුරැකුම්පත් නිකුත් කරනු ලැබේ. එමෙන් ම මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ දිගුකාලීන ද්‍රවශීලතා හිඟයකට මුහුණ දී ඇත්නම් මහ බැංකුව විසින් ද්විතියික වෙළෙඳපොළේ භාණ්ඩාගාර බිල්පත් මිලදී ගැනීම තුළින් ද්‍රවශීලතා හිඟය වලක්වයි. මෙම ක්‍රියාපටිපාටිය හේතුවෙන් වාණිජ බැංකු ද්‍රවශීල වත්කම්වල උච්චාවචනය සමතුලිත කිරීමත්, ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළේ වර්ධනයත් ඇති වේ.

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් 1956, 1957, 1964, 1984 යන වර්ෂයන්හිදී ආර්ථිකයෙහි පැවති අධි ද්‍රවශීලතාව අවශෝෂණය සඳහා මෙම පාලන උපකරණය ප්‍රයෝජනයට ගන්නා ලදී. නොඑසේ නම්, අධි ද්‍රවශීලතාව අධි ඉල්ලුමට පරිවර්තනය වී ආර්ථිකයෙහි උද්ධමන ප්‍රවණතා ඇති කිරීමට ඉඩ තිබුණි. ආර්ථිකයේ අධි ද්‍රවශීලතත්වයක් පවතින විට මහ බැංකුව සුරැකුම්පත් නිකුත් කිරීමට තවත් හේතුවක් වනුයේ, පෞද්ගලික අංශයට ආකර්ෂණීය සුරැකුම්පත් ලබා ගැනීම හා මෙරට පවත්නා සුරැකුම්පත් වෙළෙඳ පුළුල් කිරීමත් ය. මේ හැරුණු විට රජයේ සුරැකුම්පත්වල පරිතන වීමේ කාලසීමාව විවිධ මට්ටම් වලින් නිකුත් කිරීමට රජයට උපදෙස් දීම මඟින් සුරැකුම්පත් ජනප්‍රිය කරවීමට ද මහ බැංකුව කටයුතු සිදු කොට ඇත. වර්තමානය වන විට ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය වෙළෙඳපළ කිසියම් ස්ථාවර මට්ටමක පවතින බැවින් මහ බැංකු සුරැකුම්පත් වෙනදාට වඩා ඉහළ අගයක අලෙවියක් දක්නට ලැබේයි. මෙයට බලපා ඇති හේතුවක් වනුයේ එම සුරැකුම්පත් වල යෙදවීමෙන් ලැබෙන පොළී අනුපාතය ඉහළ යාම යි.

2015 වර්ෂයේ දී ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ විවට වෙළෙඳ කටයුතු සලකා බලන විට පැවති මුදල් ප්‍රතිපත්ති ස්ථාවරත්වය අනුව 2015 දී විවට වෙළෙඳපොළ වෙන්දේසි පවත්වා ඇත්තේ අවස්ථා කිහිපයක දී පමණි. මහ බැංකුව සතුව ප්‍රමාණවත් රාජ්‍ය සුරැකුම් තිබීමත්, නීතිපතා දෛනික වෙන්දේසි නොපැවැත්වීමත් නිසා රාජ්‍ය සුරැකුම් ණයට ගැනීමේ අවශ්‍යතාවයක් මහ බැංකුවට ඇති නොවීණි.

2015 දී ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් අතිරික්ත ද්‍රවශීලතාව අවශෝෂණය කර ගැනීමේ අරමුණැතිව සිය ආයෝජන කළමනාකරණ ඇති භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ස්ථිර පදනමක් මත අලෙවි කිරීමට වෙන්දේසි 29 ක් පැවැත් වූ අතර ඒ මඟින් අවශෝෂණය කරන ලද මුදල් ප්‍රමාණයේ සමස්ත වටිනාකම රුපියල් බිලියන 128 ක් විය (ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, 2015).

ගුණාත්මක ණය පාලනය

මුදල් නීති පනතෙහි ගුණාත්මක ණය පාලන ක්‍රම හැඳින්වෙන්නේ “බැංකු ආයතනවල ණය පාලනය පිළිබඳ අතිරේක රේගුලාසි” යනුවෙනි. මෙම අතිරේක රේගුලාසි යටතේ මුදල් සහ ණය පාලනය පිළිබඳ පුළුල් නීති මඟින් මහ බැංකුව වෙත පවරා තිබේ. ගුණාත්මක ණය පාලන උපක්‍රමයන්හි ඉලක්ක වනුයේ ජාතික සංවර්ධන ඉලක්ක සහ ඒ අනුව තීරණය වූ ප්‍රමුඛතා අංශ හඳුනාගෙන ණය ප්‍රයෝජනයට ගැනීම නැතහොත් ණය ගලායන දිශාව හැසිරවීම යි. එනම් ප්‍රමුඛතා අංශවලට සාධාරණ පොලියක් මත අවශ්‍ය ණය ප්‍රමාණය සහතික කිරීමත් එසේ නොවන අංශය සඳහා ණය පාලනය කිරීමත් ය. ඒ අනුව ආර්ථික සංවර්ධනයට තුඩු දෙන කෘෂිකර්මාන්තය, කර්මාන්ත, ඉදිකිරීම්, විදේශ වෙළෙඳාම යන ප්‍රමුඛතා අංශ වෙත ණය වැඩිපුර ගලායාමටත් පරිභෝජනයට වැනි ප්‍රමුඛතා අංශ ලෙස නොසැලකෙන අංශ වෙත ණය ගලා යාම සීමා කිරීමත් සිදු වේ.

ගුණාත්මක පාලනයෙන් කෙරෙන්නේ ණය ගන්නා අරමුණු පාලනය කිරීමකි. ණය සඳහා ඉල්ලුම විවිධ කරුණු නිසා ඇති වේ. ගුණාත්මක පාලනයේ දී පාරිභෝගික ණයවලට වැඩි පොලියක් ද නිෂ්පාදන කටයුතු වලට අඩු පොලියක් ද අය කල හැකි

ය. ඇතැම් අවස්ථාවල දී සමපේක්ෂණ අරමුණු සඳහා ද භාණ්ඩ තොග ගැසීම සහ සුබෝපහෝගී භාණ්ඩ මිල දී ගැනීම සඳහා ද ණය ඉල්ලනු ලබන අතර එවැනි ණය ගැනීම් එලදායී නොවනවා මෙන් ම ආර්ථිකයට ද හානිදායක විය හැකි ය. මුදල් නීති පනතේ දක්වා ඇති වරණාත්මක ණය පාලන උපකරණ කිහිපයකි. ඒවා නම්,

- ශීර්ෂ පිළිබඳ උපරිම සීමා
- වාණිජ බැංකු වල ප්‍රාග්ධන වත්කම් හා විශේෂ වත්කම් අතර අවම අනුපාත නියම කිරීම
- ණයවර වෙනුවෙන් මුදල් ආන්තිකයන් පැනවීම
- බැංකු පොළී අනුපාතයන් නියම කිරීම
- ශිෂ්ඨ ප්‍රයෝග

ශීර්ෂ පිළිබඳ උපරිම සීමා

මූල්‍ය නීති පනතේ 101 වෙනි වගන්තියට අනුව වාණිජ බැංකු විසින් ඒවායේ ණය සහ ආයෝජන වැඩි කිරීම තහනම් කිරීමට හෝ නිශ්චිත කාලපරිච්ඡේදයක් තුළ දී ණය සහ ආයෝජන වැඩි විය හැකි අනුපාතය පිළිබඳ සීමාව නියම කිරීමට මුදල් මණ්ඩලයට බලය ඇත. ප්‍රති උද්ධමන පාලන ක්‍රමයක් ලෙස හෝ පරිභෝජනය වැනි ඇතැම් අංශවලට ණය ගලායාම වැලැක්වීමේ හෝ පහත හෙළීමේ වරණාත්මක ණය පාලන ක්‍රමයක් වශයෙන් මහ බැංකුව විසින් උපයෝගී කර ගන්නේ ශීර්ෂ පිළිබඳ උපරිම සීමා නියම කිරීම යි.

1961 සිට ආර්ථිකයේ සමහර අංශ සඳහා බැංකු ණය පාලනය කරනු පිණිස මෙම පාලන ක්‍රමය මහා බැංකුව විසින් යොදා ගනිමින් පවතී. පසුගිය දශක කිහිපය තුළ අවස්ථා ගණනාවකදී ම ඇතැම් භාණ්ඩ ආයාත කිරීම සහ කුලියට ගැනීමේ අරමුණු සඳහා ණය සැපයීම සීමා කරන ලෙස හෝ තතර කරන ලෙස මහ බැංකුව වාණිජ බැංකු වලට නියෝග කළේ ය.

වාණිජ බැංකු වල ප්‍රාග්ධන වත්කම් හා විශේෂ වත්කම් අතර අවම අනුපාත නියම කිරීම

උනන්දු නොකළ යුතු සමහර ණය වර්ගවලට ප්‍රාග්ධන හා අතිරික්ත අනුපාතික ඉහළ දීමටත්, උනන්දු කළ යුතු ණය සඳහා අඩු අනුපාතිකයන් නියම කිරීමටත් මුදල් මණ්ඩලයට හැකියාව තිබේ. මෙම පාලන උපකරණය මඟින් ණය පාලනය මෙන් ම වාණිජ බැංකුවල මූල්‍ය ශක්තිය සහ තැන්පතු වල සුරක්ෂිතභාවය ආරක්ෂා කර ගනී.

ණයවර වෙනුවෙන් මුදල් ආන්තිකයන් පැනවීම

මුදල් නීති පනතේ 103 වගන්තිය අනුව ණයවර ලිපි විවෘත කිරීමේ දී ඒ සඳහා ආන්තිකයන් පවත්වාගත යුතු යැයි මුදල් මණ්ඩලයට තීරණය කළ හැකි ය. ණයවර ලිපි වෙනුවෙන් මුදල් ආන්තිකයන් පැනවීමේ අරමුණ නම්, ණයවර ලිපි යටතේ

ආනයනය කරනු ලබන භාණ්ඩ අතර සුබෝපහෝගී හා අත්‍යාවශ්‍ය නොවන භාණ්ඩ සඳහා දෙනු ලබන බැංකු ණය ඉහළ ආන්තික අවශ්‍යතා පැනවීමෙන් සීමා කිරීම ය. ආනයන කරුවන්ට තම ණය අවශ්‍යතා බැංකු නොවන මාර්ගයන්ගෙන් සපුරා ගැනීමට හැකි වීම නිසා මෙම මුදල් ආන්තික අවශ්‍යතාව සාර්ථක ණය පාලන උපක්‍රමයක් ලෙස භාවිතා කිරීමේ දී ගැටළු පැන නැගේ.

බැංකු පොලී අනුපාතිකයන් නියම කිරීම

මුදල් නීති පනතේ 104 වෙනි වගන්තියට අනුව පොලී අනුපාතික, කොමිස් මුදල් හා වෙනත් ගාස්තු නියම කිරීමේ බලය මහ බැංකුව සතු වේ. මෙම පාලන විධිවිධාන යටතේ අනුමැතිය ලත් තැන්පතු, වාණිජ බැංකු මඟින් භාර ගැනීමේ දී ගෙවීමට හෝ විවිධ වර්ගයේ ණය සඳහා අයකර ගැනීමට උපරිම අනුපාතිකයන් තීරණය කිරීමේ හැකියාව මහ බැංකුවට පවතී. මෙහි අරමුණ වී ඇත්තේ පොලී අනුපාතිකය කාර්යක්ෂම කිරීම සඳහා විවිධ ආර්ථික කටයුතුවලට දෙනු ලබන ණය සම්බන්ධ කොන්දේසි සහ එහි ප්‍රමාණය පාලනය කිරීම ය.

ශිෂ්ට ප්‍රයෝග

ශිෂ්ට ප්‍රයෝගාත්මක උපකරණ මඟින් ණය දීම පිළිබඳ මහ බැංකුවේ ප්‍රතිපත්තිය හෝ මතය දැක්වෙන අදහස් වාණිජ බැංකු වෙත පළ කිරීම කළ හැකි ය. මෙය බොහෝ විට අවබෝධය සහ සහයෝගීතාවය මත සිදු වන්නකි. මහ බැංකුව හා වාණිජ බැංකු අතර වර්ධනය වී ඇති අවබෝධය මත මෙම උපකරණයේ සාර්ථකභාවය තීරණය වේ. ණය දීමේ දී ප්‍රවේශම්කාරීවන ලෙස මහ බැංකුව වරින් වර වාණිජ බැංකුවලින් ඉල්ලා තිබේ. මෙම ඉල්ලුම් විශේෂයෙන් ම අදාළ වන්නේ කොටස් මිලදී ගැනීම වැනි සම්ප්‍රේක්ෂණ අරමුණු සඳහා ණය දීම පිළිබඳ වන අතර වාණිජ බැංකු මඟින් මෙම ඉල්ලීම් සතුටුදායක ලෙස ඉෂ්ට කෙරිණි.

මේ අයුරින් ගුණාත්මක හා ප්‍රමාණාත්මක ණය පාලන උපකරණ භාවිතය තුළින් පිළිඹිබු වන කරුණක් නම් රටේ මුදල් වෙළෙඳපොළ ද්‍රවශීලතාවය පිළිබඳ මහ බැංකුව නිරන්තර අවධියෙන් සිටින අතර මතුවන තත්වයන් හමුවේ සිය මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය හැසිරවීමට කටයුතු කරන බවයි. මුදල් ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී මුදල් මණ්ඩලයට අවශ්‍ය කරන නිර්දේශ කිරීම් හා පවතින මූල්‍ය තත්වය පිළිබඳව වාර්තා කිරීම සඳහා වූ මූල්‍ය ප්‍රතිපත්ති කමිටුවක් පිහිටුවා ඇති අතර එමඟින් සෑම මසකට ම වරක් පවතින මූල්‍ය ක්‍රමයේ ශක්තිමත්භාවය හා එහි ඇති දුර්වලතාවයන් සවිස්තරාත්මකව මුදල් මණ්ඩලය වෙත ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ.

මූල්‍ය උපකරණ භාවිතයේ ගැටලු සහ සීමාවන්

යම්කිසි අරමුණක් ඉටුකර ගැනීමේ බලාපොරොත්තුවෙන් මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් ක්‍රියාවේ යෙදවූ විට වෙනත් අරමුණකට හානි පැමිණීමේ ස්වරූපයක් මෙහි අන්තර්ගත වී තිබේ. එක් පැත්තකින් හිතකර ප්‍රතිඵල ඇති වන විට තව පැත්තකින් අහිතකර ප්‍රතිඵල ගෙන දෙන්නට පුළුවන. සමස්ත වශයෙන් ආර්ථික කටයුතුවල ප්‍රසාරණයක් අපේක්ෂාවෙන් පොලී ප්‍රමාණයන් පහත දමා සුගම මුදල් ප්‍රතිපත්තියක්

(Cheap money policy) අනුගමනය කරන විට රටේ සංසරණය වන මුදල් ප්‍රමාණය වැඩි වී මිල මට්ටම ඉහළ යයි. එයින් උද්ධමනයක් ඇති වීමට ද ඉඩ තිබේ. මෙවැනි අවස්ථාවක දී ස්ථාවර මිල මට්ටම පවතින තත්වය කැපකර වෙළෙඳ කටයුතු ප්‍රසාරණය කිරීම යෝග්‍යවේ ද නැතිනම් වෙළෙඳ කටයුතුවල ප්‍රසාරණය අතහැර ස්ථාවර මිල මට්ටම පවත්වා ගැනීම වැදගත්වේ ද යන්න තීරණය කළ යුතුව ඇත. එහෙයින් නිවැරදි හා වඩාත් ප්‍රතිඵලදායී තීරණයන් අප්‍රමාදව ගැනීම මහ බැංකුව සතු වැදගත් වගකීම කි.

දේශීය මුදලේ වටිනාකම ස්ථාවරව පවත්වා ගැනීමේ අරමුණින් මහ බැංකුව මුදල් සැපයුම පාලනය කළ යුතු අතර ම රජයේ හිඟ අයවැය පියවීමට මුදල් සැපයුම ප්‍රසාරණය කිරීමට ආධාර කිරීම ද කළ යුතු වේ. උද්ධමනකාරී තත්වයන් මර්දනය කිරීමට මුදල් සැපයුම සීමා කිරීමේ වගකීම එක් අතකින් මහ බැංකුවට පැවරෙන අතර අනෙක් අතින් රජයේ හිඟ අයවැය මුදල් කිරීමේ ව්‍යවස්ථාපිත වගකීම ද එයටම පැවරේ. මුදල් සැපයුම ප්‍රසාරණය කිරීමෙන් ඇතිවන ප්‍රතිඵල රූපියලේ දේශීය අගය රැකීම යන මහ බැංකු අරමුණ සමඟ ගැටේ. මේ කාර්යයන් දෙක පරස්පර විරෝධී ලක්‍ෂණයන් උසුලන බැවින් මහ බැංකුව ගැටලුවකට මුහුණපායි. ඒ නිසා මහ බැංකුවේ මූල්‍ය කටයුතු පාලනය කිරීමේ ශක්තිය බොහෝ දුරට සීමා වේ.

දියුණු මූල්‍ය වෙළෙඳපොලක් නොමැතිකම මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තියේ ක්‍රියාකාරීත්වය සීමාවන තවත් සාධකය කි. රජයේ සුරැකුම්පත් විවට වෙළෙඳපොලේ විකිණීම උද්ධමන විරෝධී ප්‍රතිපත්තියකි. නමුත් බොහෝ සංවර්ධනයවන රටවල සංවිධානය වූ සුරැකුම්පත් වෙළෙඳපොලක් දක්නට නැති අතර තිබුණත් ප්‍රතිඵල නොදෙන තරම් පටුය. මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය මගින් වැදගත් මෙහෙයන් ඉටු කිරීමට නම් පැතිර ගිය ප්‍රමාණවත් සුරැකුම්පත් වෙළෙඳපොලක් අවශ්‍ය වේ. එවිට මහ බැංකුව මගින් කාර්යක්ෂම ලෙස විවට වෙළෙඳ කටයුතු සිදු කිරීමට ද මහජන ඉතිරි කිරීම් උරා ගැනීමට ද හැකියාව ලැබේ. එසේ මහජනයාගේ ඉතිරිකිරීම් රජයේ සුරැකුම්පත්වල ආයෝජනය කිරීම සඳහා විශ්වාසය ඇති වීමට මුදල් වෙළෙඳපොල එක්තරා මට්ටමකට වර්ධනය විය යුතුය. විවට වෙළෙඳ කටයුතු වලට මෙන්ම පොලී ප්‍රතිපත්තියේ සාර්ථකත්වය ද මුදල් වෙළෙඳපොලේ උෞනතාවය ප්‍රධාන බාධකයක්ව පවතී.

මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තියේ සීමාවන් ගැන විවේචන එල්ලවන තවත් අංගයක් නම් සංවර්ධනයවන රටවල ප්‍රාග්ධන සම්පාදනය යි. සංවර්ධනය වන රටවල ආර්ථික සංවර්ධනයේ ප්‍රධාන ගැටලුවක් වන්නේ ප්‍රාග්ධන සම්පාදනයයි. පෞද්ගලික ඉතිරිකිරීම් හා ප්‍රාග්ධන සමුච්චය කිසිසේත් ප්‍රමාණවත් නොමැති නිසා රාජ්‍යාංශය පුළුල් කළ යුතු විම සුලභ ලක්‍ෂණය කි. මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය මගින් ණය ප්‍රතිපත්තිය ලිහිල් කිරීමෙන් ආයෝජනයන් ඇති වේ යයි නිසැකවම සිතිය නොහැක. ඒ වෙනුවට උද්ධමන පීඩනය වැඩි වීමට ඉඩ තිබේ.

රජය මගින් මහ බැංකුවෙන් දිගින් දිගට ම ණය ගැනීම මූර්ඛ ආදායම් වීමට නොයෙදුවොත් යහපත් ප්‍රතිඵල ගෙන දීමට තුඩු දෙන්නක් නොවන බව පැහැදිලි

කරුණ කී. උත්පාත සමයක දී හිඟ අයවැය ප්‍රතිපත්තියක් අනුගමනය කිරීම උද්ධමනය වර්ධනය කිරීමට හේතුවන අතර අවපාතයක දී එය ගෙවුම් ශේෂ ප්‍රශ්න තවත් උග්‍ර අතට හැරවීමට හේතු වේ. තව ද මහ බැංකුවේ පාලන ආයුධ කාර්යක්ෂමතාව ක්‍රියාත්මක කිරීමට ඇති ඉඩ කඩ දැඩි ලෙස සීමා වන්නේ ය. භාණ්ඩාගාර බිල්පත් මගින් රජය ලබා ගන්නා ණයෙන් වැඩි කොටසක් මහ බැංකුව මගින් දරන විට විවට වෙළෙඳපොළ කටයුතු ප්‍රතිඵලදායී ණය පාලන උපකරණයක් ලෙස හැසිරවීමට බාධා ඇති කෙරේ. සුරැකුම්පත් වෙළෙඳපොළ වැඩි වශයෙන් භාණ්ඩාගාර බිල්පත් උඩ රඳන අතර විවිධත්වයකින් යුත් මනා සුරැකුම්පත් වෙළෙඳපොළක් වර්ධනය කිරීමේ කටයුත්ත ප්‍රමාද වෙයි. එමෙන් ම පරමාර්ථයන් ඉටුකර ගැනීමට හැකිවන පරිදි පොළී ආයුධය යෙදවීමේදී ද බාධා ඇති වීමට පුළුවන. පොළී ප්‍රමාණය වැඩි කළහොත් භාණ්ඩාගාර බිල්පත් හා රජයේ සුරැකුම්පත් වෙනුවෙන් පොළී වශයෙන් රජයට විශාල මුදලක් ගෙවීමට සිදුවන බැවින් සුරැකුම්පත් මිල ස්ථාවර මට්ටමක තබා ගැනීම මහ බැංකුවට පැවරෙන වගකීමකි.

එමනිසා මූල්‍ය කටයුතු පාලනය කිරීමේ ලෙස පොළී ප්‍රමාණයේ වැදගත්කම හිත වන අතර මහ බැංකුවේ කටයුතු ද ඒ පමණට ම පාලනය වන්නේ ය. මේ අනුව පෙනෙන්නේ වැදගත්ම ප්‍රමාණාත්මක මහ බැංකු ණය පාලන උපකරණ දෙකක් වන විවට වෙළෙඳපොළ කටයුතු හා බැංකු පොළිය රජයේ හිඟ අයවැය ප්‍රතිපත්තිය යටතේ බෙලහිත වන බවයි.

සමාලෝචනය

1950 වර්ෂයේ සිට මේ වන තෙක් දශක හයකට අධික කාලයක් පුරා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් රටේ ආර්ථික හා මිල ස්ථායීතාවය ආරක්‍ෂා කර ගැනීමේ අරමුණින් තම මුදල් වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කරයි. එහි දී රටේ මුදල් සැපයුම දේශීය ආර්ථිකයට ගැලපෙන පරිදි හැසිරවීමට මහ බැංකු මූල්‍ය ප්‍රතිපත්තිය යටතේ විවිධ මූල්‍ය උපකරණ මෙහෙයව යි. ඒ අනුව පසුගිය දශක කිහිපය පුරා දේශීය මූල්‍ය ස්ථායීතාවය කෙරෙහි තර්ජනයක් වූ විටෙක හෝ මුදල් සැපයුමේ හෝ මිල මට්ටමේ තියුණු වෙනස්වීම් පවතින විට හෝ රුපියලේ විදේශීය වටිනාකමට තර්ජනයක් වෙමින් ජාත්‍යන්තර ශේෂය කෙරෙහි තියුණු බලපෑමක් ඇති වූ අවස්ථාවල දී එම තත්වයන් මැඩ පැවැත්වීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් විවිධ මූල්‍ය උපකරණ භාවිතයට ගෙන ඇත. ඒ තුළින් රටේ ඇති වූ උද්ධමනය හා අවධමනය හැක්කාක් දුරට වළක්වා ගනිමින් මිල ස්ථායීතාව ආරක්‍ෂා කර ගැනීමටත් එමඟින් දේශීය ආර්ථිකය හා ජනතාවගේ ජීවන තත්වය යහපත් අයුරින් පවත්වා ගෙන යාමටත් හැකියාව ලැබී ඇත.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

නන්දසේන, කේ. ඩී (1993), "බැංකු මූලධර්ම සහ පරිචය", සීමා සහිත දීපානි ප්‍රකාශන, නුගේගොඩ

නන්දසේන, කේ. ඩී (1980), "බැංකු මූලධර්ම", දීපානි මුද්‍රණ, නුගේගොඩ

නන්දසේන, කේ. ඩී (1987), "දේශීය බැංකු ක්‍රමයේ විවිධ ලක්ෂණ", දීපානි මුද්‍රණ, නුගේගොඩ

වෙලගෙදර එම්නේද, (2005), "වත්මන් බැංකු කටයුතු සහ නව ප්‍රවණතා", ෆාස්ට් පබ්ලිෂින්, කොළඹ 10

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, (2015), "වාර්ෂික වාර්තා", ඇම්. ඩී. ගුණසේන මුද්‍රණකරුවෝ, කොළඹ 12

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව, (2001), "වාර්ෂික වාර්තා", ඇම්. ඩී. ගුණසේන මුද්‍රණකරුවෝ, කොළඹ 12

දිසානායක, ජී. ආර් (2009), "ශ්‍රී ලංකාවේ බැංකු සහ සේවා", එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටස්, කොළඹ 10